

**АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА**

Анотація. Проведено порівняльний аналіз особливостей інституту банкрутства в Україні, США, Німеччині та Росії, розглянуто основні аспекти правового регулювання відносин неплатоспроможності, досліджено показники ефективності проведення процедури банкрутства.

Аннотация. Проведен сравнительный анализ особенностей института банкротства в Украине, США, Германии и России, рассмотрены основные аспекты правового регулирования отношений неплатежеспособности, исследованы показатели эффективности проведения процедуры банкротства.

Annotation. This paper is devoted to comparative analysis of the characteristics of bankruptcy institute in Ukraine, the USA, Germany and Russia, the main aspects of the legal regulation of insolvency, the performance of realizing the procedures of bankruptcy.

Ключові слова: інститут банкрутства, суб'єкти господарювання, правове регулювання банкрутства, процедура банкрутства.

Законодавча база функціонування інституту банкрутства повинна мати високий рівень адаптації до умов функціонування господарюючих суб'єктів, що постійно змінюються. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність постійного вдосконалення чинного законодавства з метою забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки в цілому, так і окремих її суб'єктів господарювання. Україна та інші країни продовжують здійснювати пошук оптимального режиму правового регулювання відносин неспроможності, оскільки раціональне законодавство сприяє економічному розвитку країни. У зв'язку з цим доцільним є вивчення закордонного досвіду регулювання інституту банкрутства та відносин неплатоспроможності з метою його використання у вітчизняних реаліях, що обумовлює актуальність цього дослідження.

Загальні проблеми правового регулювання банкрутства досліджували у своїх наукових працях такі вчені, як: О. Бірюков, О. Бурбело, С. Варгич, О. Письменна, Б. Вінник та інші, однак не вирішеними залишаються проблеми, пов'язані з підвищенням ефективності функціонування інституту банкрутства, удосконаленням його процедур.

Метою статті є дослідження особливостей законодавчого регулювання банкрутства в Україні та за кордоном.

Законодавство про банкрутство (неспроможність) є необхідним інструментом розвитку економіки, заснованій на конкуренції та безперервних структурних змінах. Воно сприяє вихованню дисципліни і дотриманню правил ділового обороту в області фінансового управління, а також призначено для сприяння реструктуризації неефективних підприємств або їх цивілізованого виведення з ринку. Таким чином, законодавство про банкрутство є важливою складовою законодавчої бази ринкової економіки або економіки, що знаходиться в перехідному періоді, і забезпечує гарантії як місцевим, так й іноземним інвесторам, що в кінцевому підсумку сприяє економічному розвитку країни [1].

У кожній країні законодавча база функціонування інституту банкрутства розвивається самостійно. Вона містить юридичні засоби регулювання майнових відносин, що виникають між кредиторами і боржником, коли останній не здатний виконати свої майнові зобов'язання із наявного майна. Наприклад, в Україні відносини неспроможності суб'єктів господарювання регламентуються нормативно-правовим актом – Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30 червня 1999 року № 784-XIV [2], а в США – Кодексом про банкрутство тощо. Особливості правового регулювання відносин неспроможності у США, Німеччині, Україні та Росії наведено в табл. 1. Вони обумовлені впливом багатьох факторів як з боку зовнішнього середовища країни (наприклад, світова фінансова криза, глобалізаційні процеси тощо), так і внутрішнього (нестабільність економіки країни, рівень інфляції тощо).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних аспектів правового регулювання відносин неспроможності

Категорія	Країна			
	Україна	США	Німеччина	Росія

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. Нормативно-правове забезпечення відносин неспроможності	Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30 червня 1999 р. № 784-XIV	Кодекс про банкрутство (11-й том Зводу законів США) від 1978 р.	Закони: "Konkursordnung" (конкурсне виробництво), прийнятий у 1877 р.; "Vergleichsordnung" (мирова угода), прийнята у 1935 р.	Закон Російської Федерації "Про неспроможність (банкрутство)"
2. Визначення поняття "банкрутство"	Визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури	Використовується поняття неспроможності – нездатності боржника вчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами	Неспроможність підприємства погасити свою заборгованість	Визнана арбітражним судом нездатність боржника в повному обсязі задовольнити вимоги кредиторів за належними зобов'язаннями та (або) виконати обов'язок зі сплати обов'язкових платежів
3. Суб'єкти неспроможності	Суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів)	Фізичні особи, корпорації і товариства, які виявилися не в змозі платити борги	Фізичні чи юридичні особи, незалежно від предмета їх діяльності та комерційного статусу, які виявилися не в змозі платити борги	Громадянин, індивідуальний підприємець або юридична особа, які нездатні задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати обов'язок зі сплати обов'язкових платежів протягом строку

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
4. Заходи попередження ліквідаційного виробництва	Санація. Мирова угода	Укладення мирової угоди	Укладення мирових угод з боржником	Санація
5. Критерії абсолютної неспроможності: розмір заборгованості; термін несплати	300 мінімальних розмірів заробітної платні; протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати	Зобов'язання перевищує вартість майна; протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати	Надлишкова заборгованість у розмірі, встановленому діючим законом; протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати	Зобов'язання перевищує вартість майна; протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати
6. Система правового регулювання неплатоспроможності	Кредиторська	Проборжникова	Кредиторська	Нейтральна

Аналіз наведених у табл. 1 даних дозволяє зробити такі висновки. Поняття "банкрутство" в загальному вигляді визначається як неспроможність або нездатність боржника погасити свої зобов'язання у встановлений період. Переважно суб'єктами неспроможності визначаються фізичні та юридичні особи, однак українське законодавство узагальнює цю категорію як суб'єкт підприємницької діяльності.

Заходами попередження ліквідаційного виробництва в Україні та Росії, в першу чергу, є санація, яка є системою заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, що може здійснювати власник майна, боржник, інвестор шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів до початку порушення упродовження у справі про банкрутство; досудова санація означає фінансове оздоровлення боржника без використання судових процедур [3]. У США та Німеччині – це укладання мирової угоди (у разі прийняття судом рішення про початок мирового урегулювання він признає

адміністратора, дату проведення загальних зборів кредиторів та рішення про прийняття або відхилення світової угоди приймають збори кредиторів, а у разі відхилення – суд визнає боржника неплатоспроможним і відкриває конкурсне виробництво (ліквідаційну процедуру)).

Критерії абсолютної неспроможності підприємств у всіх країнах є однаковими: розмір заборгованості та строк несплати, які однак мають певні відмінності щодо визначення їх величини.

Залежно від превалювання захисту майнових інтересів боржника і кредитора, розрізняють три системи правового регулювання неплатоспроможності: кредиторська, проборжникова та нейтральна.

Так, у США переважає проборжниковий підхід, при якому держава дає можливість відновити платоспроможність боржника шляхом проведення реорганізації його діяльності. Прокредиторський підхід представлено в законодавстві України та Німеччини, який характеризується орієнтацією на підвищення ефективності задоволення вимог кредиторів, при цьому реабілітаційні процедури спрямовані на максимізацію активів боржника для подальшого розподілу серед кредиторів. У Росії функціонує проміжна модель банкрутства, тобто відповідними органами виявляється таке співвідношення (баланс) інтересів, щоб вони задовольняли як кредиторів, так і боржників [4].

Слід зазначити, що особливості правового регулювання інституту банкрутства впливають на його економічну ефективність. За даними досліджень, проведених на початку 2012 року трьома міжнародними організаціями, а саме Світовим банком, Міжнародною фінансовою корпорацією та World Bank Group [5], ефективність процедур банкрутства України порівняно з іншими країнами характеризується такими показниками (табл. 2): відсоток повернення коштів, який показує, скільки центів на долар вдається стягнути заявникам вимог (кредиторам, податковим органам і співробітникам) з неплатоспроможної компанії, термін проведення банкрутства – середній час на ліквідацію підприємства, та фінансові витрати на проведення процедури банкрутства, які включають у себе судові витрати та обов'язкові платежі, оплату за послуги керуючих у справах про неплатоспроможність, аукціонерів, оцінювачів та юристів, а також інші платежі і витрати.

На основі наведених даних, можна стверджувати про дуже низький рівень ефективності процедур банкрутства в Україні порівняно з іншими державами. Так, кредитори можуть повернути лише 8,7 % вкладених ними коштів, що в середньому в 7,5 раза менше, ніж у економічно розвинених країнах. Вартість процедури банкрутства в Україні є дуже високою, що зменшує її ефективність як інструмента очищення економіки держави від неконкурентоспроможних суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Показники, що характеризують ефективність процедур банкрутства

Країна	Індекс повернення коштів (центів на 1 долар США)	Строки проведення банкрутства бізнесу, роки	Фінансові витрати у відсотках від вартості власності
Україна	8,7	2,9	42
Росія	43,4	2	9
США	81,5	1,5	7
Німеччина	78,1	1,2	8

У цьому випадку недосконалість інституту банкрутства призводить до падіння інвестиційної привабливості українських підприємств для закордонних інвесторів, оскільки вкладення коштів в їх діяльність виглядає непривабливим і дуже ризикованим, тому Україні для того, щоб покращити ситуацію, необхідно приймати заходи щодо забезпечення зростання ефективності процедур банкрутства та управління неспроможними суб'єктами підприємництва. Основним напрямом удосконалення законодавства є пошук такої моделі правового регулювання відносин неспроможності, яка би враховувала інтереси як боржника, так і кредиторів, тобто поєднувала у собі два підходи формування відповідної сфери національного законодавства – проборжниковий та кредиторський.

Удосконалення процедур банкрутства в Україні на основі вивчення закордонного досвіду надасть можливість покращення інвестиційного клімату в країні та підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Бурбело О. Некоторые аспекты международного опыта правового регулирования банкротства предприятий / О. Бурбело // Экономист. – 2009. – № 7. – С. 54–55. 2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 30 червня 1999 року № 784-XIV // офіційний сайт "Законодавство України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon1.rada.gov.ua. 3. КонсультантПлюс. 1992 – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/popular/bankrupt/58_2.html#p1283. 4. Бірюков О. Міжнародні аспекти банкрутства: режими правового регулювання відносин неспроможності / О. Бірюков // Підприємство, господарство і право. – 2009. – № 3. – С. 68–71. 5. The world bank [Electronic resource]. – Access mode : <http://russian.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency>. 6. О несостоятельности (банкротстве) : Федеральный закон от 26.12.2002 г. № 127-ФЗ [Электронный ресурс] // Сайт "Закон прост! Правовая консультационная служба". – Режим доступа : www.zakonprost.ru.